

Др БРАНИСЛАВ МАРОВИЋ

УТИЦАЈ ЕКОНОМСКЕ БЛОКАДЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ НА ЖИВОТ ИНФОРМБИРОВСКИХ ЛОГОРАША

Има више разлога због којих сам одлучио да говорим о овом питању. Један је свакако тај што су историчари савременог доба до сада били окренути политичкој и другим дисциплинама историјске науке овог периода, а далеко мање економској историји, па је стога ова тема недовољно обрађена у нашој историографији. Други је разлог што овај подвиг највећег дијела нашег народа заслужује да се научно верификује и да као и у свим његовим ратним напорима буде примјер како се треба и како се жртвовало за одбрану своје животне егзистенције.

Питање 1948. године и сукоб КПЈ и Свесавезне комунистичке партије (бољшевика) СССР-а, односно врхова ових партија и њихових вођа, за историографију је веома важно из више аспеката: политичких, економских, филозофских, социолошких, медицинских, културних. Догађај је већ обиљежен као историјски *par excellence*. Он је не само у тадашњој Југославији већ и у тадашњем свијету изазвао такве потресе као мало који. Он је узбуркао душе многих људи, изазвао пометњу у њиховим мислима и страх као каква најгора природна катаклизма.

Сукоб у физичком смислу изражен однио је велик број људских живота, да не говоримо о томе какве је посљедице оставио на многим људима у психичком и уопште животу, колико је негативно утицао на економију и на њен даљи развој и на културни развој. И, на крају, колико је имао утицаја, негативног, наравно, на укупни развој друштва у Југославији у том периоду и у даљем развоју, јер су се посљедице дуго осјећале, а и данас се осјећају.

Историјска наука пришла је, по нашем мишљењу, овом питању до сада са доста кашњења, једнострано, некритички и недовољно свеобухватно и продубљено. Због таквог односа историјске науке према

овом питању постојали су и још постоје објективни разлози, као што је друштвени, односно политички у првом реду, који су практично онемогућили историчаре, истраживаче, да дођу до потребних релевантних докумената, без којих се не може замислити научна оцјена овог питања. Иако је на ову тему написано хиљаде и хиљаде страница са одређеним оцјенама, остало је још прилично тога да се каже о неким табу темама и о неким историјским бјелинама које чекају истраживаче.

Историја је таква наука на којој се не може ставити тачка и рећи: све је завршено. Напротив, њој се морамо враћати, допуњавати, исправљати претходно дате оцјене. Блиска политици и под сталним њеним оком, историја као наука у било којем времену и систему морала је и мора са мање или више снаге да се одупире утицају политике и њеног сталног посматрања. Пошто политика испуњава читав људски живот и стално је у жижи интересовања најобичнијег човјека, може се схватити под којим условима се пише историја, посебно савремена.

Браћајући се овом историјском догађају и времену ми се истовремено враћамо и темама са којих треба скинути табуе, да би се научно објасниле и верификовале.

Нећемо говорити о многобројним политичким повезивањима Југославије и СССР у периоду до 1948. године, већ ћемо у склопу назначеног питања рећи како је у поменутом периоду текло економско повезивање ове двије земље. Економски односи са Совјетским Савезом започињу априла 1945. када је закључен први економски споразум, који је имао у највећој мјери политички садржај. Други, економски уговор са СССР-ом закључен је 8. јуна 1946. године. Пред избијање сукоба, Југославија је током 1947. и 1948. остварила 52,9% свог извоза са земљама Истока, док је увозила из тих земаља 49,3% робе. Оснивањем разних мјешовитих друштава Југославија је очекивала улагање средстава за експлоатацију сировинских богатстава и помоћ у индустријализацији земље. Југославија је, дакле, жељела развијање својих природних извора уз помоћ СССР-а. Међутим, формирањем мјешовитих друштава Југославија се суочила са совјетском политиком освајања монопола у југословенској привреди.

Потребно је посебно указати на политичке и економске односе Југославије и Албаније, који су се развијали у духу зближавања ове двије земље.

По завршетку II свјетског рата Албанија није ни издалека производила довољно хране за своје становништво. Када су, са њом прекинути привредни односи, Албанија је била осуђена на глад, јер пошиљке из СССР-а и Бугарске биле су минималне и много су касиле. Ситуација је била отежана незапамћеном сушом. Изгладњели људи кретали су се улицама готово као избежумљена створења. Један житељ Тиране записао је да се његов град претворио у велику посластичарницу, гдје је умјесто шећера употребљаван прошверцовани сахарин. Бар је-

дан члан породице чекао је у реду преко ноћи да би ујутро донио кући комадић кукурузног хљеба. Кукурузно зрно стекло је на црној берзи астрономску цијену. Килограм масти стајао је 15 наполеондора, како пише Перо Златар у књизи *Енвер Хоџа* (стр. 158, 159). У прољеће 1949. године привредна и прехранбена криза у Албанији се заоштравала. Све до жетве 1948. године житарице су стизале из Југославије. Југославија је 1946. године помогла Албанију бескаматним зајмом од 5 милијарди динара. За вријеме суше у Румунији, Чехословачкој и Пољској Југославија је помогла те земље са 17 хиљада вагона жита, иако је и сама оскудијевала у овом значајном прехранбеном артиклу.

Напад Информбироа на КПЈ затекао је Југославију, што се тиче економских односа, потпуно окренуто према СССР-у и земљама "народне демократије". У овом периоду води се "хладни рат" када Запад сије психозу избијања III свјетског рата и обрачуна са комунизмом, као заклетим непријатељем слободе и демократије.

По избијању сукоба на Југославију је вршен жесток политички и економски притисак. Тотална економска блокада почела је крајем 1948. године. Југославија се нашла у изванредно тешком положају. Економски односи са Западом, као што смо видјели, били су веома скромни.

Југославија је послје доношења Резолуције Информбироа заиграла на једну карту - карту супротности великих сила у свијету, посебно на Балкану.

На Западу су прилазили овом питању као унутрашњем обрачуњу у супарничком блоку, који није битан за интересе западног свијета. Јављају се и мишљења да је сукоб фиктивног карактера, да Југославија игра улогу тројанског коња за рачун Совјетског Савеза. Ипак су послје дубље анализе преовладала званична схватања да су у питању дубља размимоилажења између Југославије и СССР-а, која Запад велико може да искористи. Сукоб је посматран и као знак дезинтеграције Источног блока. Сматрало се такође, да ће примјер Југославије утицати на дисциплину осталих чланица лагера. У склопу своје антикомунистичке стратегије Запад почиње да преиспитује свој однос према Југославији.

Помоћ владе САД нарочито је помогла пробијању економске и политичке блокаде. Прву бесплатну помоћ Југославија је добила 1950. године у храни од САД, у висини 95,2 милиона долара, а од организације CARE 35,5 милиона долара. Од краја 1949. до априла 1950. године Југославија је добила од америчких банака зајмове од 55 милиона долара. Југославија је у овом периоду добила зајам и од Велике Британије, од 57,7 милиона долара.

У периоду 1951-1953. године Југославија је добила помоћ од 265 милиона долара. Укупни износи помоћи у периоду 1951-1955. године

износио је 492,9 милиона долара, и то од САД 406,9 милиона долара, или 82,5%.

Запад, као што се види, улаже велика финансијска средства са јасним циљем - ослабити унутрашњу кохезију супротног лагера и ојачати брану на граници гвоздене завјесе између блокова. Њега у то вријеме не интересују људска права која су угрожена на Голом отоку и другим логорима. Запад поступа како њему одговара у то вријеме. Заборавља на угрожена општа људска права, јер она не завређују никакву пажњу кад су у питању стратешки, глобални интереси за мрвљење СССР-а, свог супарника на Балкану.

Како данас, дакле, приступити проучавању и вредновању овог значајног историјског догађаја.

У првом реду, мислимо, требало би прићи мулдисциплинарном проучавању, јер је догађај, као што смо то већ рекли, вишезначајан. Не упуштајући се у шира објашњења напоменућемо само ово. За једног медицинског стручњака свакако је интересантно "праће мозга" које се не изводи никаквом машином него дуготрајним разноврсним терором, који доводи људско тијело до распада на више мањих цјелина које раде свака за себе, и које једна за другу неће да знају, и раде често једна против друге - како то објашњава бивши логораш Голог отока Драгослав Михаиловић. Те муке и тијела и душе један број тих људи са Голог отока и других логора успио је да преживи, јер је човјек најиздржљивија животиња на планети Земљи.

Досадашња историографска истраживања овог питања нијесу, колико је нама познато, обухватила један веома значајан и обиман дио архивске грађе која се формирала и која се налази при министарствима унутрашњих послова. Историчари који проучавају савремену историју узалудно су трагали за том грађом, она им је била недоступна. Пошто је већ прошао законски рок од 30 година од настанка те грађе, с правом се може поставити захтјев надлежним органима (у смислу члана 33 важећег Закона о архивској дјелатности) у смислу доступности те грађе истраживачима. Без те грађе, мислимо, овај се проблем не може релевантно изучити и обрадити.

Мислимо да би било корисно и оправдано да се са овог мјеста покрене захтјев надлежним органима за отварањем архива Министарства унутрашњих послова, који, нема сумње, скрива још доста тако потребних драгоцених података за научно вредновање овог значајног историјског догађаја.